

Latvijas Bankas makrouzraudzības politikas ietvars

Saskaņā ar likuma "Par Latvijas Banku" 41. panta pirmo daļu "*Latvijas Banka palīdz kompetentajām iestādēm sekmīgi īstenot politiku, kas attiecas uz kredītiestāžu konsultatīvo uzraudzību un finanšu sistēmas stabilitāti*", kas sevī ietver Latvijas Bankas kompetenci makrouzraudzības politikas īstenošanā Latvijā.

Latvijas Bankas makrouzraudzības politikas ietvars nosaka makrouzraudzības politikas galveno mērķi, tā sasniegšanai pakārtotos starpmērķus un instrumentus, makrouzraudzības politikas īstenošanas procesu un komunikācijas principus, kā arī sadarbību ar citām institūcijām.

Termini

Finanšu sistēma ir finanšu iestādes, tirgi, produkti un finanšu tirgus infrastruktūra¹.

Finanšu stabilitāte ir tāds finanšu sistēmas stāvoklis, kurā finanšu sistēma spēj izturēt satricinājumus, tādējādi mazinot iespējamību, ka finanšu starpniecībā varētu rasties traucējumi finanšu pakalpojumu nodrošināšanā.

Sistēmisks risks ir finanšu sistēmas darbības traucējumu risks, kam var būt ievērojama negatīva ietekme uz visas finanšu sistēmas funkciju nodrošināšanu kopumā un reālo tautsaimniecību².

Makrouzraudzības politikas mērķi

Makrouzraudzības politikas galvenais mērķis ir veicināt finanšu sistēmas stabilitāti kopumā, tai skaitā stiprināt finanšu sistēmas noturību un mazināt sistēmisko risku veidošanos, tādējādi nodrošinot finanšu sektora ilgtspējīgu ieguldījumu tautsaimniecības izaugsmē.

Makrouzraudzības politikas galvenā mērķa sasniegšanu sekmē tam pakārtoti makrouzraudzības politikas vidēja termiņa starpmērķi:

1. ierobežot pārmērīgu parādsaistību riskus;
2. ierobežot sistēmiskus likviditātes un finansējuma riskus finanšu sistēmā kopumā;
3. ierobežot tiešo un netiešo riska darījumu koncentrāciju;
4. ierobežot sistēmiskus riskus finanšu stabilitātei, ko rada sistēmiski nozīmīgu finanšu institūciju pārmērīga risku uzņemšanās.

Šie starpmērķi ir noteikti, ievērojot Eiropas Sistēmisko risku kolēģijas 2013. gada 4. aprīļa ieteikumu par makrouzraudzības politikas vidēja termiņa mērķiem un instrumentiem (ESRK/2013/1) un Latvijas finanšu sistēmas strukturālās īpašības. Starpmērķi ir noteikti kvalitatīvā, nevis kvantitatīvi izmērāmā veidā, jo makrouzraudzībā atšķirībā no monetārās politikas nav iespējams noteikt vienu kvantitatīvu mērķi – finanšu stabilitātes veicināšana ir daudzšķautņains process, jo vienlaikus jā rūpējas par vairāku risku vienlaicīgu novēršanu un nav universālu, vidējā

¹ Šis termins tiek lietots Eiropas Parlamenta un Padomes 2010. gada 24. novembra Regulas (ES) Nr. 1092/2010 par Eiropas Savienības finanšu sistēmas makrouzraudzību un Eiropas Sistēmisko risku kolēģijas izveidošanu (2.b pants) izpratnē.

² Šis termins tiek lietots Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvas 2013/36/ES (2013. gada 26. jūnijs) par piekļuvi kredītiestāžu darbībai un kredītiestāžu un ieguldījumu brokeru sabiedrību prudenciālo uzraudzību, ar ko groza Direktīvu 2002/87/EK un atceļ Direktīvas 2006/48/EK un 2006/49/EK (3. panta 10. daļa) izpratnē.

termiņā nemainīgu kvantitatīvi sasniedzamo lielumu. Latvijas Banka periodiski izvērtē noteikto starpmērķu piemēroftību, ņemot vērā pārmaiņas Latvijas finanšu sistēmā un makrouzraudzības politikas īstenošanā gūto pieredzi.

Makrouzraudzības politikas īstenošana

Makrouzraudzības politikas īstenošana ietver sistēmisko risku identificēšanu un izvērtēšanu, kā arī atbilstošu pasākumu veikšanu, lai mazinātu sistēmiskos riskus finanšu sistēmā kopumā – lēmumu pieņemšanu par nepieciešamajiem politikas pasākumiem sistēmisko risku mazināšanai, to īstenošanu un ietekmes izvērtējumu. Makrouzraudzība ir kompleksa joma, un tās mērķu sasniegšanai svarīga ir visu to iestāžu sadarbība, kuru darbībai ir būtiska ietekme uz finanšu stabilitāti.

Lai sasniegtu makrouzraudzības politikas mērķus, Latvijas Banka analizē finanšu sistēmas un tautsaimniecības attīstību Latvijā un ārvalstīs, identificē un novērtē finanšu stabilitāti apdraudošos sistēmiskos riskus. Finanšu stabilitātes novērtējums balstās uz plašu kvantitatīvo un kvalitatīvo informāciju un dažādu analītisko metožu pielietojumu. Tajā skaitā makrouzraudzības politikas starpmērķiem pakārtotu izvēlētu indikatoru kopums (sk. 1. tabulu) palīdz analizēt sistēmiskos riskus un pieņemt lēmumus par makrouzraudzības politikas pasākumu piemērošanu. Vienlaikus kvalitatīvs ekspertu spriedums ir būtisks sistēmisko risku novērtējumā un lēmumos par makrouzraudzības politikas pasākumu īstenošanu. Sistēmisko risku novērtējums tiek atspoguļots Latvijas Bankas publicētajā Finanšu stabilitātes pārskatā un citās publikācijās par finanšu stabilitāti.

1.tabula. Makrouzraudzības politikas starpmērķiem pakārtoto indikatoru kopums*

Starpmerķi	Indikatoru kopums
Ierobežot pārmērīgu parādsaistību riskus	Iekšzemes kreditēšanas attīstība un tās novirze no ilgtermiņa tendences, pārmaiņas kreditēšanas standartos, kredītportfeļa kvalitāte, aizņēmēju parāda slogs, nekustamā īpašuma tirgus attīstība, kredītiestāžu kapitāla pietiekamība un aizņemto līdzekļu īpatsvars
Ierobežot sistēmiskus likviditātes un finansējuma riskus finanšu sistēmā kopumā	Finanšu iestāžu likviditāte un stabila finansējuma pieejamība, daudzveidība, saistību un aktīvu struktūra
Ierobežot tiešo un netiešo riska darījumu koncentrāciju	Valstu, termiņu, valūtu un atsevišķu aktīvu veidu koncentrācija finanšu iestāžu aktīvos un mērogs attiecībā pret to pašu kapitālu, kredītportfeļa struktūra, vērtspapīru portfeļa struktūra
Ierobežot sistēmiskus riskus finanšu stabilitātei, ko rada sistēmiski nozīmīgu finanšu institūciju pārmērīga risku uzņemšanās	Finanšu iestāžu aktīvu koncentrācija, kopējo aktīvu lielums tautsaimniecības mērogā, atsevišķu aktīvu un saistību veidu nozīme tautsaimniecības mērogā un attiecībā pret finanšu iestāžu pašu kapitālu, finanšu iestāžu kapitāla pietiekamība

*Indikatoru saraksts var tikt papildināts laika gaitā, lai atbilstu finanšu sistēmas un makrouzraudzības politikas attīstībai.

Saskaņā ar Eiropas Sistēmisko risku kolēģijas 2013. gada 4. aprīļa ieteikumu par makrouzraudzības politikas vidēja termiņa mērķiem un instrumentiem (ESRK/2013/1)

katra makrouzraudzības politikas starpmērķa sasniegšanai nepieciešams paredzēt vismaz vienu makrouzraudzības politikas instrumentu.

Makrouzraudzības starpmērķu sasniegšanai Latvijas Banka sadarbojas ar citām iestādēm, kurām to kompetences jomā ir būtiska ietekme uz finanšu stabilitāti, un, kad nepieciešams, sniedz ieteikumus piemērot atbilstošus makrouzraudzības instrumentus (sk. 2. tabulu).

2.tabula. Makrouzraudzības politikas starpmērķiem pakārtoto makrouzraudzības instrumentu kopums

Starpmērķi	Instrumenti
Ierobežot pārmērīgu parādsaistību riskus	Pretcikliskā kapitāla rezerve Sektorālas kapitāla prasības (t.sk. riska svāri) Papildu prasības pašu kapitālam Uz aizņēmējiem vērstās prasības (t.sk. aizdevuma summas attiecība pret aizdevuma nodrošinājuma vērtību, aizdevumu summas vai parāda apkalpošanas summas attiecība pret aizņēmēja ienākumiem, aizdevumu maksimālā termiņa ierobežojumi)
Ierobežot sistēmiskus likviditātes un finansējuma riskus finanšu sistēmā kopumā	Papildu likviditātes prasības
Ierobežot tiešo un netiešo riska darījumu koncentrāciju	Lielo riska darījumu ierobežojumi Instrumenti, kas ierobežo valūtas risku
Ierobežot sistēmiskus riskus finanšu stabilitātei, ko rada sistēmiski nozīmīgu finanšu institūciju pārmērīga risku uzņemšanās	Kapitāla rezerve sistēmiski nozīmīgām finanšu iestādēm Sistēmiskā riska rezerve Informācijas publiskas atklāšanas prasības

Šis makrouzraudzības politikas instrumentu saraksts var tikt papildināts ar citiem instrumentiem. Makrouzraudzības politikas galvenā mērķa sasniegšanai atsevišķos gadījumos var būt atbilstoši un efektīvi arī citi pasākumi.

Tā kā Latvijā minētie makrouzraudzības politikas instrumenti ir Finanšu un kapitāla tirgus komisijas kompetencē un Latvijas Bankai nav tiešas kontroles pār tiem, Latvijas Banka, īstenojot makrouzraudzības politiku, nepieciešamības gadījumā sniedz ieteikumus sistēmisko risku mazināšanai un finanšu sistēmas noturības stiprināšanai. Šos ieteikumus Latvijas Banka adresē institūcijai, kurai ir kompetence šāda lēmuma īstenošanā. Līdz ar plānoto Latvijas Bankas un Finanšu un kapitāla tirgus komisijas integrāciju Latvijas Bankai būs pilnvaras gan noteikt, gan īstenot nepieciešamos makrouzraudzības pasākumus.

Pieņemot ieteikumus makrouzraudzības politikas jomā, Latvijas Banka sadarbībā ar kompetentajām iestādēm izvērtē, kādi makrouzraudzības politikas pasākumi ir efektīvi un lietderīgi identificētā sistēmiskā riska mazināšanai atbilstoši tā mērķiem, ņem vērā šādu pasākumu iespējamo pārrobežu ietekmi un regulāri izvērtē iepriekš pieņemto pasākumu efektivitāti un lietderību.

Ieteikumi attiecībā uz to, kādi makrouzraudzības politikas instrumenti izmantojami, tiek pieņemti, balstoties uz plašu kvantitatīvo un kvalitatīvo informāciju, ņemot vērā ekspertu kvalitatīvo novērtējumu.

Latvijas Banka seko, vai tās ieteikumi makrouzraudzības politikas jomā tiek ievēroti, un sadarbībā ar kompetentajām iestādēm novērtē to ietekmi.

Komunikācijas principi

Latvijas Bankas komunikācija makrouzraudzības politikas jomā balstās uz šādiem svarīgākajiem principiem:

1. caurskatāmība un atklātība – savlaicīga un atklāta makrouzraudzības politikas lēmumu, kā arī to skaidrojuma publicēšana, izņemot gadījumus, kad tas var radīt kaitējumu finanšu stabilitātei kopumā;
2. skaidrība – komunikācijai makrouzraudzības politikas jomā jābūt skaidrai, saprotamai un labi pamatotai;
3. proporcionalitāte – komunikācijai par pieņemtajiem politikas lēmumiem un sistēmiskajiem riskiem jābūt proporcionālai atbilstoši pieņemtā lēmuma svarīgumam un sistēmiskā riska svarīgumam.

Latvijas Bankas sistēmisko risku vērtējums, kā arī lēmumi un ieteikumi makrouzraudzības jomā tiek atspoguļoti Latvijas Bankas publiskajā Finanšu stabilitātes pārskatā, kas tiek regulāri publicēts interneta vietnē www.bank.lv. Nepieciešamības gadījumā Latvijas Banka sniedz publiskus un nepubliskus paziņojumus par sistēmiskajiem riskiem.

Informācija par jautājumiem, kas saistīti ar makrouzraudzības politiku, tiek sniegta arī Latvijas Bankas gada pārskatā, kas katru gadu tiek iesniegts Latvijas Republikas Saeimai.

Sadarbība ar citām institūcijām

Virzībā uz makrouzraudzības politikas galvenā mērķa sasniegšanu Latvijas Banka cieši sadarbojas ar Finanšu un kapitāla tirgus komisiju un Finanšu ministriju kā institūcijām, kurām to kompetences jomā ir būtiska ietekme uz finanšu stabilitāti Latvijā. Savstarpējās sadarbības kārtību makrouzraudzības politikas jomā regulē sadarbības līgums³. Saskaņā ar līgumu iesaistītās puses sadarbojas, apmainoties ar nepieciešamo informāciju, konsultējoties par sistēmisko risku novērtējumu un par nepieciešamajiem pasākumiem finanšu stabilitātes risku mazināšanai un to iespējamo pārrobežu ietekmi, kā arī novērtējot īstenoto pasākumu lietderību un efektivitāti, vienlaikus ņemot vērā to, ka Latvijas Banka, Finanšu un kapitāla tirgus komisija un Finanšu ministrija ir neatkarīgas lēmumu pieņemšanā savas atbildības jomās⁴.

Latvijas Banka, ievērojot Latvijas Republikas un Eiropas Savienības, tai skaitā Eiropas Centrālās bankas, tiesību aktu prasības, sadarbojas un veic informācijas apmaiņu ar

³ 2013. gada 3. jūnijā noslēgtā Latvijas Bankas, Finanšu un kapitāla tirgus komisijas un Finanšu ministrijas vienošanās par sadarbību finanšu stabilitātes veicināšanā.

⁴ Saskaņā ar Eiropas Sistēmisko risku kolēģijas 2011. gada 22. decembra ieteikumu par nacionālo iestāžu pilnvarām makrouzraudzības jomā (ESRK/2011/3) un 2013. gada 4. aprīļa ieteikumu par makrouzraudzības politikas vidēja termiņa mērķiem un instrumentiem (ESRK/2013/1) Eiropas Savienības dalībvalstīm ir ieteikts izveidot sadarbības mehānismus ar visām iestādēm, kuru darbībai ir būtiska ietekme uz finanšu stabilitāti, neierobežojot šo iestāžu attiecīgās pilnvaras.

Latvijas Republikas un ārvalstu institūcijām, kurām ir būtiska ietekme uz finanšu stabilitāti valstī.

Latvijas Banka atbilstīgi ņem vērā tai adresētos Eiropas Centrālās bankas, Eiropas Sistēmisko risku kolēģijas un Eiropas Komisijas lēmumus makrouzraudzības politikas jomā.